

THE GOOD BREXITEER'S GUIDE TO ENGLISH LIT

John Sutherland, 2018. *The Good Brexiteer's Guide to English Lit*. London: Reaktion Books, 240 str.

Kada je na referendumu održanom 23. 6. 2016. većina, odnosno nešto više od 53%, Britanaca glasala za izlazak Velike Britanije iz Europske unije, to je pokrenulo lavinu događaja, rasprava i političkih akata, koji su pokazali da razvojem događaja nisu zadovoljni ni “brexitaši” ni “remoaneri”¹. Ova politička prekretnica poslužila je Johnu Sutherlandu kao inspiracija i metodološka okosnica u čitanju kanonskih djela engleske književnosti u knjizi *The Good Brexiteer's Guide to English Lit (Vodič kroz englesku književnost za dobrog breksitaša)*, objavljenoj 2018. godine. Ovo djelo, naslova koji neodoljivo podsjeća na kultno, komično djelo znanstvene fantastike Douglasa Adamsa *The Hitchiker's Guide to the Galaxy (Vodič kroz galaksiju za autostopere)*, na 240 stranica vodi čitaoce kroz povijest engleske književnosti uz neprekidno referiranje događajâ i likova iz političkog života koji su britanski politički diskurs lansirali u neku novu galaksiju.

Sutherlandovo djelo je napisano vrlo britkim i duhovitim stilom, sa mnogo ironije, gdje gotovo svaka rečenica predstavlja šalu na račun Engleza i svega što bivanje Englezom pretpostavlja. Knjiga je koncipirana kao kompilacija kratkih članaka o engleskoj književnosti i kulturi, njih ukupno pedeset dva, od kojih je svaki dugačak svega nekoliko stranica i koji sačinjavaju jedno dugačko poglavlje. Razlog za takvu organizaciju teksta daje sâm autor u Uvodu, gdje navodi da želi da se njegova knjiga “koristi kao neka vrsta antologije, kao i vodič” (Sutherland, 2018, 20; vlastiti prijevod). Tako koncipirana knjiga, predlaže Sutherland, koji je inače profesor emeritus na University College of London, mogla bi se koristiti u nastavi književnosti,

¹ Sama riječ *Brexit*, koja označava izlazak Britanije iz Europske unije, složenica je od riječi *Britain* (Britanija) i *exit* (izlaz). Tako je *Brexiteer* izvedenica od ove fraze i odnosi se na pobornika Brexita, a *Remoaner*, riječ nastala kao složenica od riječi *remain* (ostati) i *moaner* (onaj koji se žali), pejorativni naziv za one koji glasno protestiraju protiv rezultata referenduma i(li) žele da se referendum ponovi.

posebno za kolegije koji izučavaju englesku književnost u kontekstu Brexita. Stoga ne treba čuditi da bi format knjige (bivše) studente engleske književnosti mogao podsjetiti na vodiče kakve je pisao, u najboljem duhu engleske književne kritike, David Lodge. Svaki od pedeset dva podnaslova na zanimljiv i duhovit način povezuje književno djelo koje se analiza sa referencama na Brexit, pa u sadržaju možemo pronaći ovakve podnaslove: "Brexit's Green and Pleasant Land" ("Zelena i ugodna zemlja Brexita"), "Why the Brexiteer Loves Sherlock" ("Zašto breksitaš voli Sherlocka"), "Dracula: Illegal Immigrant" ("Drakula: ilegalni imigrant") "Nigel Farage's Favourite Novel" ("Najdraži roman Nigela Faragea") itd.

"Breksitaški vodič" otvara predgovor Johna Cracea, britanskog pisca i novinara, kolumniste u *Guardianu*, koji je poznat kao oštri kritičar Brexita i politike Therese May. Već u prvoj rečenici Crace naglašava da je John Sutherland na referendumu glasao za ostanak u Europskoj uniji i na taj način jasno pozicionira autora, ideološki i politički u odnosu na tematiku njegove knjige, kao nekoga ko izučava fenomen Brexita kroz prizmu književnosti i kulture, iz jedne ljevičarske perspektive. Crace uspješno sažima dosadašnju priču o Brexitu (odnosno, priču koja se odvijala do kraja 2018. godine, kad je ova knjiga objavljena), tako da sistematično i kronološki navodi glavne činjenice u engleskom političkom životu koje su dovele do Brexita, na način koji je zanimljiv i čitaocima koji su dobro upućeni u problematiku, ali koji je i dovoljno informativan za čitaoce koji se prvi put susreću s pričom o Brexitu.

U Uvodu autor, uz ranije pomenutu nastavnu namjenu knjige, objašnjava način na koji on promišlja o Brexitu. Brexit je, za Sutherlanda, ideja bez adekvatnog političkog aparata, ideologije koja bi je oblikovala u konkretniju politiku, filozofa koji bi je detaljnije osmislili, kao i bez suštinske podrške glasača. Ipak, Sutherland naglašava da njegova namjera nije da satirizira i ismijava situaciju, već da pokuša ispuniti "zjapeću crnu rupu" (Sutherland, 2018, 19) u ideologiji Brexita idejama i tekstovima nekih od najznačajnijih engleskih autorica i autora. Književni umovi su ipak ono što autor "najbolje poznaje i najviše poštuje" (Ibid.). Zanimljiva je, također, i Sutherlandova upotreba terminologije koju on ovdje objašnjava, jer se referira na djela iz *engleske*, a ne *britanske* književnosti. Razlog za to je činjenica da, iako je Brexit ideja koja je trebala ujediniti *Britance*, fokus cijelog projekta je ipak očuvanje neke zamišljene *Engleske*, koja najvjerojatnije nikad nije postojala, osim u idealiziranim književnim predstavljajima.

Centralno poglavlje se sastoji od pedeset dva potpoglavlja u kojima John Sutherland manje-više kronološki predstavlja englesku književnost i kulturu, uz stalne reference na suvremene likove i događaje. Potpoglavlja je moguće grupirati prema zajedničkoj temi, iako često obuhvataju više stoljeća u razvoju engleske književnosti i nisu fizički povezana. Prva od tema je analiza tekstova iz srednjeg vijeka, kojima je zajednička tema stalna prijetnja stranih osvajača i prisustvo hrabrih junaka koji brane Englesku i kralja, čak i po cijenu vlastitih života. Autor naglašava još jednu zajedničku karakteristiku ovih tekstova, a to je odbijanje engleskog naroda da plaća ogromne poreze stranim osvajačima da bi izbjegli (najčešće bezuspješno) nasilje i prolijevanje krvi. Ta ideja je iskorištena stoljećima kasnije, u diskursu Brexita, čiji su pobornici upozoravali na to da Velika Britanija plaća 3,5 miliona funti poreza Europskoj uniji. Ipak, ideja stranaca, nasilnih osvajača, kao direktne suprotnosti Englezima vrlo je relativna, jer Sutherland naglašava normansko (tj francusko-vikinško porijeklo) Geofreya Chaucera, povezuje i rođenje mitološkog kralja Arthura sa nasiljem, te tvrdi da je Beowulf “švedski imigrant i da su ep zapisali i 'unaprijedili' monasi – eurofili i romanisti” (Sutherland, 2018, 21). Ideja da se Engleska militantno treba suprotstaviti stranim osvajačima, kako Sutherland podsjeća u nekoliko potpoglavlja, ostala je u podsvijesti i u kulturi i stoljećima kasnije, što se vidi iz romana *Ivanhoe* Waltera Scotta, kao i svakodnevne terminologije Nigela Faragea.

Slična ideja engleskog junaka -- ili junakinje -- koji pobjeđuje osvajače provlači se kroz iduću grupu tekstova koji tematiziraju književne prikaze Boadiceaje, kraljice keltskog plemena Iceni, koja je, da osveti čast svojih kćeri i svog naroda, povela vojsku protiv daleko nadmoćnijih Rimljana – i porazila ih. Ovu su profeminističku ikonu britanske ili engleske snage različiti pjesnici, od Rimljanina Cassiusa Dia, preko Johna Milтона, do Alfreda Lorda Tennysona, koristili kao utjelovljenje različitih, često oponiranih ideologija, što je u konačnici rezultiralo nazivanjem Therese May “Boadiceom Brexita”. Internet i pop-kultura su ipak ostali vjerni ideji Maybota², kao adekvatnije uloge za premijerku.

² Autor ideje o Maybotu je upravo John Crace, koji je Mayino automatizirano i mehaničko odgovaranje na pitanja i ponašanje u javnosti uporedio s ponašanjem robota. Ta je ideja postala vrlo popularna u pop-kulturi i na internetu.

Simboličko korištenje mitoloških figura, zastave ili himne samo pojačava ideju engleskog patriotizma i nacionalizma, ali sličan efekat proizvode i književna djela koja veličaju pastoralni engleski pejzaž i duh Engleske. Na dugačkoj listi djela za koja Sutherland smatra da bi se trebala naći na policama svakog dobrog breksitaša, a bave se ovom tematikom, nalaze se, između ostalih, pjesme Rudyarda Kiplinga, Williama Blakea, kao i antologija *The Oxford Book of English Verse*. Autor čak čita i najvažniji zaplet u romanu *Lady Chatterley's Lover* (*Ljubavnik Lady Chatterley*) D. H. Lawrencea, kao povratak Connie, Lady Chatterley, ideji stare, ruralne Engleske kroz izbor ljubavnika povezanog sa engleskom zemljom. U Sutherlandovom čitanju, Richard III Williama Shakespearea i Emma Jane Austen izgovaraju riječi koje potvrđuju superiornost Engleske i veličaju engleski duh. Zanimljive su i Sutherlandove pretpostavke o tome kako bi koji autor ili autorica glasali na referendumu, koje su bazirane na iščitavanju njihovih tekstova i koje se podudaraju sa većinom glasova na referendumu u dijelu zemlje u kojem su autori živjeli. On tako smatra, uz dozu ironije, da bi Jane Austen glasala za izlazak iz Europske unije, a Charles Dickens, zbog svoje ljubavi prema Europi i posebno Francuskoj, a sudeći i po odabranom citatu iz romana *Our Mutual Friend* (*Naš zajednički prijatelj*), glasao za ostanak u EU. Posebno je zanimljiv slučaj Georgea Orwella, koji bi dugo razmišljao, ali bi na kraju ipak izabrao izlazak.

Orwell, prema autorovom mišljenju, spada u skupinu autora čije bi ideje o Brexitu, kao i njihovo književno stvaralaštvo, kako nam je dobro poznato, bile formirane u kontekstu Drugog svjetskog rata. Sudbina Engleske u Drugom svjetskom ratu, da ju je okupirala nacistička Njemačka (ponovo strani osvajač), za mnoge bi pisce i spisateljice bila gora od smrti, naglašava autor. To je tmurna ideja Engleske o kakvoj je pisao Philip Larkin, a koje se Virginia Woolf toliko bojala da je počinila samoubistvo. Apsolutni kontrast idealiziranoj, pastoralnoj Engleskoj, za koju nas Sutherland ponovno podsjeća da je “utopija pred-industrijske, pred-urbane prošlosti [...] samo mit” (Sutherland, 2018, 160), te da nikada nije ni postojala. U tom kontekstu, on navodi kao primjere satirični roman *Lucky Jim* (*Sretni Jim*) Kingsleya Amisa i *Remains of the Day* (*Na kraju dana*) Kazua Ishigura, koji dekonstruira arhetipno englesku figuru batlera. Oba romana se na različite načine bave promjenama u društvu, dok nekadašnji sjaj carstva

blijedi, a autor nas podsjeća na to da je osjećaj gubitka moći, makar i idealizirane, bio jedan od katalizatora Brexita.

Posljednji dio poglavlja objedinjuje ideje invazije i nostalgije, baveći se drukčijom verzijom invazije: “invazijom” imigranata. Ideja straha od invazije, duboko ukorijenjena u podsvijesti Engleske, dobro je poznata u političkom diskursu, ali je intenzivirana kroz priču o Brexitu, kao moćno oružje za demonizaciju nebjelačkih, nekršćanskih imigranata. Sutherland pronalazi raznovrsne književne primjere koji potcrtavaju ovu ideju, a jedan od ekstremnijih je roman H. G. Wellsa *The War of the Worlds (Rat svjetova)*, čija je glavna tema invazija Marsovaca. Oni su opasni imigranti, baš kao i Drakula, lik iz istoimenog romana Brama Stokera, koji, u ovakvom čitanju, predstavlja utjelovljenje svega čega se mediji i političari boje kada govore o imigrantima. Drakula, autor naglašava, “ne želi posjetiti Englesku; on je želi okupirati, poraziti ju, pretvoriti je u svoje pakleno kraljevstvo” (Sutherland, 2018, 183). Ironični zaključak je da mu je valjda potrebno da nauči koristiti englesku tehnologiju i u XX stoljeće uđe kao moderan vampir. Sa druge strane, ako je suditi prema romanima i filmovima o Jamesu Bondu, tvrdi Sutherland, koji ovdje analizira i film *Goldfinger*, Engleska doista posjeduje privlačnost i stil, koji su nažalost rezervirani za heteroseksualne, bijele, engleske muškarce, a nipošto za Ruse, Jevreje ili žene.

S obzirom na ovakva čitanja, ne čudi što Sutherland završava knjigu čitanjem romana autora (i jedne autorice) čija je odlika u književnom stvaralaštvu kosmopolitizam. Za razliku od ranijih pretpostavki o tome šta bi koja ličnost iz engleskoga književnog kanona mislila o Brexitu, Ian McEwan, Hilary Mantel i Salman Rushdie veoma su otvoreno pokazali svoje stavove o tom pitanju i Sutherland nije propustio priliku da nas još jednom podsjeti na njih.

Napokon, autor u Epilogu još jednom naglašava promjene koje je Brexit donio njegovoj zemlji, poredeći ga sa nekim od najznačajnijih događaja u britanskoj historiji, kao što su normansko osvajanje, reformacija i emancipacija žena. Sutherland smatra da će ovakva promjena sigurno iznjedriti nove analize i književna djela, jer je ovo “interesantno vrijeme da budemo živi – i da čitamo” (231).

Southerlandova knjiga je, ponovno naglašavam, napisana izuzetno zabavno i duhovito. Međutim, budući da je koncipirana kao vodič za studente, uspješnost ovog djela malo narušava nedostatak klasične bibliografije i pojmovnika, koji bi studentima, kao i slučajnim autostoperima kroz Brexit, sigurno olakšali čitanje i navigiranje u ovom kompleksnom sistemu teksto-va. Autor ipak nudi pojašnjenje nekih pojmova i upućuje na druge izvore kroz fusnote, koje su jednako zabavne kao i glavni dio teksta. Uz korištenje karakteristično engleskog humora, ova knjiga nudi drugačije čitanje kanonskih djela engleske književnosti, kombinirajući književnost, povijesne izvore, pop-kulturu i politički diskurs. Stoga smatram da je iznimno korisno štivo za sve ljubitelje engleske književnosti koji žele znati više o Brexitu, te da bi se mogla naći na listi preporučene literature na kolegijima koji izučavaju englesku književnost, kao što je to autor izvorno i zamislio.